

Suurtyö lakotojen henkitanssista ja alkuperäiskansan äänistä

Rani-Henrik Andersson:

A Whirlwind Passed through Our Country. Lakota Voices of the Ghost Dance. University of Oklahoma Press 2018. 416 s. ISBN 978-0-8061-6007-8.

Monet alkuperäiskansojen menneisyyksien tutkimuksen keskeisimmät ongelmat kiteytyvät kysymyksiin ”äänistä”. Miten ja mistä historioitsija voi löytää alkuperäiskansojen omia ääniä, kun etenkin vanhempi kirjallinen dokumenttiaineisto on usein pääosin ulkopuolisten tuottamaa? Kenellä on riittävät kulttuuriset kyvyt ja eettinen oikeus tulkita niitä alkuperäiskansojen ääniä, joita esimerkiksi koloniaalisista aineistoista tai suullisista historioista löytyy? Onko näitä ääniä ylipäätään mahdollista sijoittaa akateemisen historiankirjoituksen keskiöön pakottamatta niitä samalla länsimaisen epistemologian muottiin?

Dosentti Rani-Henrik Anderssonin suurtyö *A Whirlwind Passed through Our Country: Lakota Voices of the Ghost Dance* (2018) ammentaa näistä kysymyksistä ja tarjoaa niiden pohtimiseen runsaasti ajatuksia. Kyseessä on Anderssonin toinen lakota-kansan henkitanssia käsittelevä teos. Henkitanssi oli hengellinen ja yhteiskunnallinen liike, joka levisi vuosina 1889–1890 laajasti Pohjois-Amerikan alkuperäiskansojen parissa, etenkin Suurilla Tasangoilla. Se tarjosi lohtua ja toivoa kolonialismin kurimuksessa eläville yhteisöille lupamalla niille paremman tulevaisuuden niin tässä maailmassa kuin tuonpuoleisessakin. Tutkimuksessa henkitanssi on yleensä nähty klassisena revitalisaatioliikkeenä ja esitetty alkuperäiskansojen epätoivoisena yrityksenä elvyttää perinteiset kulttuurinsa. Tämä pätee etenkin lakotojen henkitanssiin, joka kulmineitui Wounded Kneen verilöylyyn joulukuussa 1890, kun Yhdysvaltain armeija surmasi yli kaksisataa henkitanssijaa. Euroamerikkalaiset ovat usein tulkinneet nämä tapahtumat ”viimeiseksi intiaanisodaksi”. Koska lakotojen henkitanssia on toistuvasti tarkasteltu tässä perinteisen kulttuurin katoamisen ja verisen sotilaallisen konfliktin kontekstissa, siitä on – varsin harhaanjohtavasti – tullut symboli koko mantereen alkuperäiskansojen aseellisen vastarin-

nan lopulle, kulttuuriselle muutokselle ja uuden reservaattiakauden alulle.

Jo Anderssonin erinomainen esikoisteos *The Lakota Ghost Dance of 1890* (2008) monimutkaisti huomattavasti kuvaa lakotojen henkittämissä. Hyödyntämällä lakotojen parissa kerättyä rikasta etnografista aineistoa ja omaa lakota-kielen taitoaan Andersson sijoitti henkittämissä lakota-kulttuurin kontekstiin ja kyseenalaisti monia standarditulkintoja. Samalla hän tarkasteli, miten amerikkalaisten intiaaniagenttien, upseerien ja lehtimiesten näkemykset henkittämissä muokkasivat yhdysvaltalaisista kuvaa liikkeestä – kuvaa, joka on sittemmin voimakkaasti raamittanut samojen intiaaniagenttien, upseerien ja lehtimiesten kirjoituksia hyödyntäneiden historioitsijoiden tulkintoja.

Esikoisteoksensa seikkaperäisyydestä huolimatta Andersson katsoi, ettei se tehnyt täysin oikeutta lakotojen omille äänille ja niiden moninaisuudelle. Uudessa teoksessaan hän asettaakin keskiöön nämä äänet ja päästää ne puhumaan suoraan lukijalle. Kirja ei siis tarjoa tutkijan rakentamaa kokonaisuutena lakotojen henkittämissä historiasta. Sen sijaan se kokoaa yhteen yli sata henkittämissä osallistuneen tai sitä läheltä seuranneen lakotan ja heidän dakota-naapuriensa kuvausta, kertomusta, selontekoa, tilannekatsausta ja muistelua, joista osa on kirjattu juu tapahtuma-aikaan, osa vasta vuosikymmeniä myöhemmin. *A Whirlwind Passed through Our Country* onkin mainio esimerkki tutkimussuunnasta, jonka Raymond D. Fogelson nimesi ”etnoetnohistoriaksi”: tutkijan tulkinnan sijaan painopiste on alkuperäiskansojen omista kertomuksista ja siinä, miten ne rakentavat menneisyyttä omista kulttuurisista epistemologioistaan käsin.¹

Andersson on kerännyt lakotojen kertomuksia suorastaan hämmästyttävän erilaisista paikoista. Joukossa on amerikkalaisten kirjureiden kokouspöytäkirjoihin kirjaamia lakota-johtajien puheita, lakotojen niin toisilleen kuin yhdysvaltalaisille virkamiehille ja ystäville kirjoittamia kirjoituksia, lehtimiesten ja varhaisten etnografien tekemiä lakotojen haastatteluja ja lakotojen ja dakotojen kirjoittamia muistelmia ja sanomalehtiartikkeleita. Pääosa teksteistä on alun perinkin englanninkielisiä, useimmat käännöksiä lakotojen suullisista esityksistä. Osan Andersson on kuitenkin kääntänyt itse lakotankielisistä alkuperäisteksteistä. Käännösten julkaiseminen on jo sinällään arvokas kulttuuriteko, joka tuo tutkijoiden ja suuremman yleisön – myös lakotojen – saataville ainaltautuisia aineistoja, joita ei ole aikaisemmin juuri hyödynnetty tai edes tunnettu.

Andersson taustoittaa lakota-tekstit hyvin kirjan johdannossa, joka käy kattavasti läpi lakotojen henkittämissä vaiheet. Tämän jälkeen kirja jakautuu neljään osaan, joista kukin tarkastelee yhden ihmisryhmän kuvauksia ja kertomuksia henkittämissä. Ensimmäisenä Andersson päästää ääneen henkittämissä johtajat ja muut siihen

aktiivisesti osallistuneet lakotat. Toinen, hiukan epäyhtenäisempi osio, kokoaa yhteen lakotoja, jotka tasapainoivat henkittämissä kannattajien ja vastustajien välillä. Tällaisia olivat esimerkiksi monet johtajat, jotka hylkäsivät henkittämissä Yhdysvaltain ankaran vastustuksen vuoksi, ja lakota-reservaattien poliisivoimissa työskennelleet miehet, jotka tekivät yhteistyötä amerikkalaisten intiaaniagenttien kanssa mutta joilla oli myös sukulaisia ja ystäviä henkittämissäijoiden joukossa. Kirjan kolmas osa keskittyy lakotoihin ja dakotoihin, jotka eivät osallistuneet henkittämissäin mutta seurasivat liikettä läheltä. Tähän osioon Andersson on sijoittanut myös mestitsien ja lakota-naisten kanssa naimisissa olleiden euroamerikkalaisten miesten selonteot. Viimeinen osa puolestaan koostuu henkittämissä vastustaneiden ja kritisoivien lakotojen ja dakotojen kertomuksista ja tulkinnoista. Näistä miehistä ja naisista pääosa oli kristittyjä, ja useimmat heistä olivat opiskelleet amerikkalaisissa kouluissa.

Jokainen kirjan neljästä osasta alkaa lyhyellä johdannolla, jossa Andersson taustoittaa tarkasteltavana olevaa ihmisryhmää ja esittelee tarkemmin sen tärkeimmät edustajat. Tämä auttaa lukijaa ymmärtämään kulttuurisesti vieraita lakota-tekstejä ja näkemään lakotakertojat elävinä ihmisinä omine henkilöhistorioineen, sosiaalisine verkostoineen ja poliittisine intresseineen. Muutoin teos etenee lakotojen selontekojen ja kuvauksen sarjana; Andersson puuttuu puheeseen ainoastaan lyhyissä johdatuksissa ja alaviitteissä. Vaikka esitystapa tekee kirjasta paikoin aavistuksen raskaslukuisen, sen todistusvoima on valtava. Ennen kaikkea se alleviivaa Anderssonin ydinväitettä: lakotat olivat erimielisiä henkittämissä ja sen merkityksestä ja rakensivat liikkeestä hyvin erilaisia tarinoita. Tämä on monella tapaa äärimmäisen tärkeä havainto. Koska lakotojen henkittämissä käsittelevät tutkimukset on pitkään rakennettu kuvauksiksi ”viimeisestä intiaanisodasta” ja alkuperäiskansojen kulttuurisesta vastarinna, ne ovat usein keskittyneet lähinnä henkittämissäijoihin huolimatta siitä, että nämä olivat lakotojen parissa vähemmistö. Antaessaan runsaasti sijaa henkittämissä vastustajille ja siihen kriittisesti suhtautuneille sivustakatsojille Anderssonin teos ravistelee vakiintuneita käsityksiä siitä, mitä henkittämissä lakotoille merkitsi. Laajemmin lakotojen moniäänisyyden korostaminen muistuttaa kaikkia alkuperäiskansojen menneisyyksien tutkijoita siitä, että alkuperäiskansayhteisöt ovat aivan yhtä moniäänisiä kuin kaikki muutkin ihmisyyteisöt. Tämä on olennaista pitää mielessä, kun pohdimme, miten tutkijoiden tulisi sisällyttää alkuperäiskansojen omia ääniä narratiiveihinsa.

Lakotojen moniäänisyyden lisäksi Anderssonin kokoamat tekstit alleviivaavat henkittämissä monimuotoisuutta. Siinä missä historioitsijat ja kulttuuriantropologit ovat yleensä esittäneet henkittämissä yrityksenä elvyttää kolonialismin uhkaamaa ”perinteistä” kulttuuria, Andersson piirtää huomattavasti vivahteikkaam-

man kuvan. Henkitanssin johtohahmot eivät esimerkiksi vastustaneet kaikkea yhdysvaltalaista vaikutusta yhteisössään; monet heistä toivoivat reservaatteihin enemmän palkkatöitä ja kannustivat seuraajiaan käymään kirkossa ja lähettämään lapsensa amerikkalaisiin kouluihin. Useille kristityille lakotoille henkitanssi muodosti keinon yhdistää vanhaa ja uutta uskoa. Andersson korostaakin osuvasti, että lakotojen kuvaukset ja kertomukset romuttavat yksinkertaiset selitysmallit, jotka tulkitsevat henkitanssin kannattajat ”traditionalisteiksi” ja vastustajat ”edistyksellisiksi”.

Lakotojen äänten tavoittaminen ja tulkitseminen ei tietenkään ole ongelmaton. Anderssonin kokoamat tekstit ovat syntyneet hyvin erilaisten kulttuuristen ja poliittisten prosessien tuloksena. Niiden muotoutumista ja tähän liittyviä kulttuurisen ja kielellisen kääntämisen pulmia olisikin voinut esimerkiksi teoksen johdannossa käsitellä hiukan laajemmin. Samassa yhteydessä olisi ollut mahdollista paneutua vielä perusteellisemmin myös kysymykseen siitä, missä määrin erilaisiin teksteihin nivoutuu lakotojen äänten ohella muiden – esimerkiksi amerikkalaisten lehtimiesten, tulkkien ja kirjureiden – ääniä. Anderssonin julkaisemien kertomusten ja selontekojen kirjoittajuus onkin usein monikerroksinen, ja ne ovat myös sisäisesti moniäänisiä. Toisaalta juuri lakotojen selontekoihin keskittyminen on kirjan ehdoton vahvuus ja tekee teoksesta ainutlaatuisen.

Kaiken kaikkiaan *A Whirlwind Passed through Our Country* tarjoaa erittäin rikkaan ja syvällisen näköalan lakotojen henkitanssiin lakotojen omista, moninaisista näkökulmista. Ansiokas teos täydentää erinomaisesti tuoreita henkitanssi-tutkimuksia, jotka Anderssonin esikoisteoksen ohella ovat viime vuosina lisänneet runsaasti uusia sävyjä tämän monitahoisien liikkeen tutkimukseen.

Sami Lakomäki, FT
Oulun yliopisto

1. Raymond D. Fogelson, *The Ethnohistory of Events and Nonevents*. *Ethnohistory* 36:2 (1989), 133–147.